

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МАМЧУР НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК (371.134+37.036):74

**ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ
ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, директор Інституту
природничо-математичної та технологічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Миропольська Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
завідувач лабораторії естетичного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Пацалюк Ірина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва,
дизайну і методики їх викладання.

Захист дисертації відбудеться 29 лютого 2012 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано 27 січня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На початку третього тисячоліття в умовах модернізації освітньої системи України, спрямованої на інтеграцію до європейського простору, особливої актуальності набувають завдання виховати українську інтелігенцію, якій був би притаманний високий рівень естетичної культури.

У зв'язку з цим виняткового значення набуває підготовка майбутніх учителів-філологів, ерудованих спеціалістів, фахівців нової генерації, здатних адекватно сприймати, тонко і високо цінувати мистецтво, зберігати традиції, примножувати духовні й матеріальні надбання українського народу. Стрижневим завданням у сучасній педагогічній теорії і практиці постає виховання естетичних смаків у майбутніх філологів. Успішне його розв'язання відіграє ключову роль як для особистісного розвитку кожного індивіда, так і для зміцнення української державності на засадах добра та краси. Благодатним джерелом виховання естетичних смаків виступає народне декоративно-прикладне мистецтво.

На важливості розвитку естетичної культури сучасного українського суспільства, зокрема виховання естетичних смаків у студентської молоді, наголошують чинні державні документи (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання студентської молоді, концепції естетичного виховання), у яких зазначено, що безперервний процес виховання передбачає естетичну освіченість особистості. Виховуючи в молоді естетичні смаки засобами українського декоративно-прикладного мистецтва, національне виховання передбачає вироблення вмінь власноручно примножувати культурну спадщину рідного народу, відчувати й відтворювати прекрасне у різних сферах життєдіяльності. Саме у студентській психолого-віковій категорії естетична вихованість ґрунтується на органічній єдності розвинених природних сил, здібностей до сприйняття, емоційного переживання, уяви, мислення у поєднанні з художньо-естетичною освіченістю та реальною естетично спрямованою поведінкою.

Розв'язання проблеми виховання естетичних смаків у студентів-філологів залежить від ефективної організації навчально-виховного процесу, використання на практиці різноманітних форм, методів і засобів впливу на естетичну свідомість особистості. Пріоритетного характеру виховання естетичних смаків у студентів набуває позааудиторна робота вищого навчального закладу.

Проблема виховання естетичних смаків як феномена культури особистості знайшла відображення у працях філософів (В. Андрущенко, Л. Антонова, М. Бахтін, Ю. Борєв, О. Буров, Ж. Вартанова, А. Зись, І. Зязюн, О. Лосєв, Л. Левчук, О. Семашко, та ін.), психологів (І. Бех, Л. Виготський, Б. Теплов та ін.). Означене питання було у полі зору педагогів-класиків (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) і залишилося актуальним для сучасних учених (Т. Бабенко, В. Бутенко, В. Дряпіка, І. Зязюн, Н. Калашник, В. Кузь, Л. Масол, Б. Неменський, Н. Миропольська, Г. Падалка, І. Пацалюк, Г. Шевченко та ін.).

Процес виховання естетичних смаків молоді досліджувався у різних аспектах, а саме: теоретичні положення про естетичний розвиток (Е. Абдулін, Б. Неменський, Ю. Усов, Г. Петрова, У. Суна, В. Толстих та ін.); теорія і методика естетичного виховання у вищій школі (В. Дряпіка, А. Комарова, В. Кудін, Г. Кутузова,

С. Мельничук, Г. Падалка, О. Рудницька, Б. Шляхов, О. Щолокова та ін.); теоретично-методологічний аспект (О. Дивненко, С. Долуханова, А. Зись, М. Киященко та ін.).

Більшість науковців переконливо доводять, що естетичні смаки – комплексне і багатогранне особистісне утворення; їх формування може здійснюватися за допомогою різноманітних засобів. Ефективність їх впливу на розвиток професійних якостей майбутнього вчителя доведена в дисертаційних роботах Р. Дзвінка (український музичний фольклор), Н. Попович (естрадне мистецтво), Л. Гончаренко (інструментальна музика), Т. Бабенко (іноземні мови) та ін.

На важливій ролі народного декоративно-прикладного мистецтва як засобу виховання естетичних смаків наголошували вчені Є. Антонович, А. Аронов, В. Бойчук, М. Каган, Н. Калашник, Н. Кузан, Л. Масол, Г. Мельник, В. Мусієнко, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Радкевич, Л. Савка, В. Тименко, В. Титаренко та ін. У концепціях науковців зазначається, що витвори народного декоративно-прикладного мистецтва розкривають безмежне поле креативності та мудрості народу і збагачують внутрішній емоційно-почуттєвий світ особистості.

Безумовний інтерес для нашого дослідження становлять роботи В. Швирки (проблема естетичного виховання студентів-філологів засобами мистецтва) та Л. Фірсової (питання формування естетичної культури майбутнього вчителя засобами декоративно-прикладного мистецтва).

Аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми свідчить про те, що нині потребує ґрунтовного вивчення реальний стан якості виховання естетичних смаків студентської молоді засобами народного декоративно-прикладного мистецтва, оскільки не дістали повного теоретичного обґрунтування педагогічні умови виховання естетичних смаків у майбутніх філологів у процесі позааудиторної діяльності.

Вивчення теорії та практики з досліджуваної проблеми дало змогу визначити наявні суперечності між: потребою суспільства в особистості, що володіє високим рівнем естетичної культури, і недостатньою розробкою теоретичних аспектів цієї проблеми стосовно майбутніх учителів-філологів; важливістю виховання у майбутніх філологів естетичних смаків як регулятора ставлення до дійсності та недостатньою увагою до цих питань у позааудиторній роботі вищих педагогічних навчальних закладів; вагомим потенціалом, що його містить народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків у майбутніх учителів і застосуванням традиційних змісту, форм та методів його реалізації.

Зважаючи на актуальність проблеми, недостатність її наукової розробленості та необхідність розв'язання вказаних суперечностей у педагогічному процесі обрано тему дослідження – **«Виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є складовою наукової проблеми кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Реалізація сучасних підходів до здійснення виховного процесу у закладах освіти різних рівнів» (державний реєстраційний номер 011U007530). Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини (протокол № 4 від 26 жовтня 2008 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 10 від 23 грудня 2008 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, що забезпечують ефективність виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва буде більш ефективним у разі дотримання таких педагогічних умов: формування у майбутніх філологів мотивації до вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва; розробки та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи; використання особистісно орієнтованої технології формування естетичних смаків у майбутніх учителів-філологів для підвищення їхньої активності як суб'єктів естетичного виховання.

Відповідно до мети й гіпотези сформульовано такі **задачі дослідження:**

1. Здійснити аналіз стану дослідженості проблеми в науковій літературі та уточнити сутність поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога».
2. Розкрити роль і місце українського декоративно-прикладного мистецтва у вихованні естетичних смаків майбутніх учителів-філологів.
3. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні вихованості естетичних смаків студентів-філологів.
4. Розробити модель, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи.

Об'єкт дослідження – процес естетичного виховання студентської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи.

Для вирішення поставлених задач і перевірки гіпотези використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження:**

теоретичні – аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури, що дав змогу визначити об'єкт, предмет і мету дослідження, сформулювати його задачі, уточнити сутність поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога»; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних й емпіричних даних, за допомогою яких розроблено основні підходи до організації виховної позааудиторної роботи зі студентами-філологами, теоретично обґрунтовано педагогічні умови виховання у них естетичних смаків засобами народного декоративно-прикладного мистецтва;

емпіричні – діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ювання, педагогічне спостереження, методи математичної статистики), за допомогою яких визначено рівні вихованості естетичних смаків у майбутніх філологів, доведено ефективність розроблених нами педагогічних умов виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи;

педагогічний експеримент – констатувальний і формувальний етапи як реалізація технології виховання естетичних смаків у студентів-філологів під час позааудиторної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі факультетів української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Херсонського державного університету, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Київського університету імені Бориса Грінченка. Загалом у дослідженні взяло участь 390 студентів та 25 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше визначено педагогічні умови (формування у майбутніх філологів мотивації до вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва; розробка та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи; використання особистісно орієнтованої технології формування естетичних смаків майбутніх учителів-філологів для підвищення їхньої активності як суб'єктів естетичного виховання), компоненти (емоційно-почуттєвий, ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний), критерії (естетичне сприйняття, ціннісні орієнтації та мотиви, знання, практичні вміння), показники (здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; мотивація на сприйняття й осмислення естетичної цінності об'єктів та явищ, орієнтація на їх творення; знання про естетичні норми розрізнення гарного і потворного, досконалого і недосконалого; вміння створювати естетично цінні предмети, активність у такій діяльності) та рівні (високий, середній, низький) вихованості естетичних смаків у студентів-філологів;

уточнено сутність поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога» як складного особистісного утворення динамічного характеру, у змісті якого цілісно поєднуються емоційні, ціннісні, інтелектуальні та практичні естетичні складові, що зумовлюють потребу у сприйнятті і перетворенні дійсності за законами краси, вміння реалізовувати свій естетичний досвід у педагогічній діяльності;

подальшого розвитку набули зміст, форми і методи естетичного виховання у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні у процес позааудиторної роботи змісту та технології виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами українського декоративно-прикладного мистецтва (програми майстер-класів «Українська вишивка», «Народний декоративний розпис», гуртка «Народна лялька-мотанка», етностудії гончарства, етноклубу писанкарства). Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для розширення змісту курсів лекцій, практичних і семінарських занять з навчальної дисципліни «Теорія та методика виховання», «Українське дитинознавство», «Основи українського народознавства», «Методика викладання українознавства в школі», а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Наукові положення дисертаційної роботи *впроваджено* у виховну діяльність Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1624/01 від 17.10.2011 р.), Черкаського національного університету імені Богдана

Хмельницького (довідка № 408/03 від 12.10.2011 р.), Херсонського державного університету (довідка № 07-12/2076 від 23.11.2011 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 205-н від 23.11.2011 р.).

Особистий внесок здобувача у роботах, опублікованих у співавторстві. Особистим авторським внеском у посібнику для студентів вищих навчальних закладів «Українознавство в освітньому просторі сучасної школи» (2011) (співавтори Н. П. Сивачук, В. А. Гончарук, Л. І. Йовенко, І. Г. Терешко) є обґрунтування авторської концепції виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у позааудиторній роботі вищих навчальних закладів; розробка методики проведення майстер-класів, етностудій, етноклубів і гуртків.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження доповідалися на конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Українське народознавство на початку ХХІ ст. (теорія і методи та тенденції розвитку)» (Київ, 2008), «Культурна спадщина України» (Умань, 2009), Третьому Міжнародному конгресі «Українська освіта у світовому часопросторі» (Київ, 2009), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Рівне, 2010), «Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів» (Умань, 2011); *всеукраїнських* – «Професійна підготовка вчителя-словесника в умовах кредитно-модульної системи навчання» (Умань, 2008), «Другі читання Марка Грушевського» (Київ, 2008), «Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів» (Черкаси, 2009), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2010), «Українське народознавство в школі: історія, доля, проблеми» (Умань, 2010), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2011), «Естетика та етика мистецької освіти: теорія і світовий досвід» (Умань, 2011); науково-практичних семінарах, засіданнях кафедри виховних технологій та педагогічної творчості, кафедри української літератури та українознавства, звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2008 – 2011 рр.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображено у 17 працях, з яких 16 одноосібних: 10 статей у наукових фахових виданнях, 1 посібник для студентів вищих навчальних закладів (у співавторстві), 2 публікації у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 306 сторінок. Основний текст – 191 сторінка. Робота містить 19 додатків на 89 сторінках, 7 таблиць, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 284 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, ступінь розробленості проблеми, її зв'язок з науковими програмами, визначено мету, сформульовано гіпотезу, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне

значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – *«Виховання естетичних смаків у майбутніх філологів як педагогічна проблема»* – здійснено аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної літератури, що дало змогу з'ясувати стан дослідженості проблеми; розкрито роль українського народного декоративно-прикладного мистецтва у вихованні естетичних смаків у майбутніх філологів; здійснено діагностику вихованості естетичних смаків у студентів-філологів.

Аналіз наукових джерел засвідчив наявність різних підходів до тлумачення сутності поняття «естетичний смак», що інтерпретується як сприятлива комбінація можливостей чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення, активно включеного до процесу чуттєвого пізнання, емоційної лабільності й певних внутрішніх настановлень у вигляді потреб (А. Молчанова); безпосереднє сприйняття естетичного об'єкта, предмета в його цілісності та повноті, сприймання його змісту через форму, відчуття його досконалості (або недосконалості), а також як компонента естетичної свідомості, у якому здатність безпосереднього чуттєвого осягнення краси збагачена діяльністю мислення (В. Скатерщикова); здатність упізнавати, сприймати й осмислювати естетичну цінність предметів (М. Каган); здатність оцінювати явища природи й соціального життя як прекрасне й потворне, піднесене й низьке, трагічне й комічне (С. Гончаренко); компонент структури особистості, одна з форм її ставлення до довкілля (М. Ярмаченко); антропологічна здатність духовної орієнтації у світі, що визначається на основі прекрасного, краси (Л. Антонова).

На основі аналізу таких понять, як «вихованість», «естетична вихованість», «виховання естетичних смаків» у теорії і методиці педагогічної науки, уточнено сутність поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога» як складного особистісного утворення динамічного характеру, у змісті якого цілісно поєднуються емоційні, ціннісні, інтелектуальні та практичні естетичні складові, що зумовлюють потребу в здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси, вміння реалізовувати власний естетичний досвід у педагогічній діяльності.

Доведено, що виховані естетичні смаки особистості вирізняються глибиною осягнення загальнолюдських естетичних цінностей, а рівень вихованості естетичних смаків залежить від того, наскільки багатий і широкий кругозір естетичних цінностей особистості і наскільки вона здатна проявляти їх у життєдіяльності.

Педагогічна наука визнає важливе виховне значення народної творчості, що зацікавлює студентів, сприяє розвитку їхніх естетичних смаків. З'ясовано, що в умовах суспільних змін естетичні уявлення ускладнюються, набувають нового характеру, але звернення у педагогічній практиці до зразків національної культури, на прикладі народного декоративно-прикладного мистецтва, має особливу значущість у процесі виховання естетичних смаків у студентів, бо його творам притаманна вивірена роками конкретно-почуттєва образність, наочність, яскравість і виразність.

Встановлено, що в науковій літературі наявні різні тлумачення дефініції «декоративно-прикладне мистецтво», остаточно не визначено і чітко не окреслено його зміст. Більш того, використовуються різні назви цього виду мистецтва, тотожні означеному терміну: «декоративно-ужиткове мистецтво» (Л. Гарбузенко,

А. Крицька, Н. Савчук та ін.), «прикладне мистецтво» (Ю. Борєв, М. Каган та ін.), «предметна творчість» (В. Аронов та ін.), «декоративне мистецтво» (В. Щербаківський та ін.), «народо-декоративне мистецтво» (В. Жайворонок). Варіювання назви суттєво впливає на розуміння сутності цього виду мистецтва, оскільки при акцентуванні на декоративному або прикладному боці втрачається для науки його суперечливість. Термін «декоративно-ужиткове мистецтво» певною мірою фіксує цю суперечливість, але залишається у межах зазначеного виду як мистецтво створення та художнього оформлення виробів побутового характеру. Тим часом, «прикладне» у змісті поняття «декоративно-прикладне мистецтво» несе в собі той узагальнюючий сенс, що дає змогу вийти на філософсько-естетичний рівень дослідження декоративного як естетичного.

Народне декоративно-прикладне мистецтво розглядається нами як складова національної культури, що базується на етнічній специфіці та традиційності. Цей вид мистецтва не обмежується історичними рамками досвіду окремих людей, а передає багатогранні надбання української нації. За своєю природою вироби народної творчості сакральні, наділені подихом глибокої старовини, вивірені віками гармонією між красивим і корисним.

Вивчення питання виховання естетичних смаків засобами українського декоративно-прикладного мистецтва в теорії вітчизняної педагогіки показало, що зазначений вид творчості є ефективним засобом формування у студентів як національної самосвідомості, так і виховання естетичних смаків. У наукових працях педагогів (О. Коберник, О. Ковальов, В. Кузь, Д. Пащенко, О. Поліщук, О. Рудницька, Н. Сивачук та ін.) постулює думка, що в сучасних умовах розвитку суспільства необхідно активно залучати студентів до народної культури у всій її цілісності, комплексності та різноманітності проявів.

Результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми переконують, що подальший успіх її вирішення залежить від психолого-педагогічної діагностики вихованості естетичних смаків у студентів-філологів.

Вивчення стану вихованості естетичних смаків студентів-філологів проводилося в рамках констатувального етапу експерименту, яким були охоплені студенти Уманського державного університету імені Павла Тичини, Херсонського державного університету, Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького, Київського університету імені Бориса Грінченка. У констатувальному етапі експерименту взяло участь 390 студентів та 25 викладачів.

Констатувальний етап експерименту проводився за розробленою програмою і передбачав розв'язання таких завдань: вивчити можливості навчальних курсів щодо виховання естетичних смаків майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва; проаналізувати плани виховної позааудиторної роботи; визначити критерії та показники вихованості естетичних смаків студентів та виявити рівні вихованості цього особистісного утворення.

Аналіз чинних програм та підручників, планів виховної роботи зі студентами факультету української філології ще раз підтвердив актуальність порушеної проблеми і необхідність її наукової розробки. Аналіз програм та підручників для вищих педагогічних навчальних закладів показав, що в них недостатньо уваги приділено вивченню традиційного декоративно-прикладного мистецтва українців,

не вказано його значення у вихованні естетичних смаків студентів-філологів. У ході ознайомлення з планами виховної позааудиторної роботи виявилось, що естетичне виховання студентів-філологів не має планового характеру, не використовує потенціал народного декоративно-прикладного мистецтва. Грунтуючись на сформульованому визначенні поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога», визначено чотири взаємопов'язані структурні компоненти означеного особистісного утворення та їхні критерії: *емоційно-почуттєвий* (естетичне сприйняття), *ціннісно-мотиваційний* (ціннісні орієнтації та мотиви), *когнітивний* (знання), *практично-діяльнісний* (практичні вміння). Це вихідне положення враховувалося під час розробки показників вихованості естетичних смаків студентів-філологів: *естетичне сприйняття* – здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; *ціннісні орієнтації та мотиви* – мотивація на сприйняття й осмислення естетичної цінності об'єктів та явищ, орієнтація на їх творення; *знання* – володіння естетичними нормами розрізнення гарного і потворного, досконалого і недосконалого; *практичні вміння* – здатність створювати естетично цінні предмети, активність у такій діяльності.

Під час діагностування використовувалися такі методи: педагогічне спостереження, індивідуальні бесіди, усне та письмове опитування, що проводилися за розробленими нами анкетами.

Узагальнення результатів за всіма напрямками констатувального експерименту дало змогу розподілити студентів за трьома рівнями сформованості естетичних смаків: високий, середній, низький.

Високий рівень. Студентові притаманні: здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; стійка мотивація на їх творення; ґрунтовні знання естетичних норм розрізнення гарного і потворного, досконалого і недосконалого; добре розвинені вміння створювати естетично цінні предмети, активно долучатися до такої діяльності (7,95 %).

Середній рівень. Студентові притаманні: здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; мотивація на сприйняття й осмислення естетичної цінності об'єктів та явищ, але орієнтація на їх творення позначена утилітарними настановами; несистематизовані знання про естетичні норми розрізнення гарного і поганого, досконалого і недосконалого; часткові вміння створювати естетично цінні предмети, залучатися до такої діяльності час від часу (59,75 %).

Низький рівень. Студентові притаманні: недостатньо розвинена здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; байдуже ставлення до естетичної цінності об'єктів та явищ, відсутність орієнтації на їх творення; фрагментарні знання про естетичні норми розрізнення гарного і поганого, досконалого і недосконалого; несформованість умінь створювати естетично цінні предмети, небажання долучатися до такої діяльності (32,30 %).

Констатувальний етап експерименту засвідчив, що в навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів недостатньо уваги приділяється

вихованню у майбутніх філологів естетичних смаків, більшості студентів притаманна низька мотивація до вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва, а відсутність чітко визначеного змістового забезпечення позааудиторної роботи призводить до фрагментації знань студентів у цій галузі, негативного або навіть байдужого ставлення до мистецьких творів, заперечення їхньої цінності. Надання переваги традиційним формам і методам виховання, нівелювання індивідуальних особливостей студентів гальмує прояви їх активності як суб'єктів естетичної культури.

У другому розділі – *«Педагогічні умови виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи»* – наведено опис моделі, розкрито технологію виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови, висвітлено хід та результати формульовального етапу дослідження.

Наповнення глибоким змістом естетичного розвитку майбутнього педагога, зростання рівня його естетичної культури залежить від упровадження нових організаційних та смислових структур підготовки студентів-філологів. Тому розробка моделі виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва усвідомлюється нами як одна із важливих передумов теоретичних та прикладних досліджень у вищому педагогічному навчальному закладі (рис. 1).

Розроблена модель включає структурні компоненти естетичних смаків: емоційно-почуттєвий, когнітивний, ціннісно-мотиваційний, практично-діяльнісний, які діють взаємопов'язано, доповнюючи і збагачуючи один одного. Забезпечення реалізації структурних компонентів дає можливість ґрунтовно та системно підійти до розробки змісту, форм, методів і засобів, що в комплексі забезпечують виховання естетичних смаків майбутніх філологів.

Технологія виховання естетичних смаків у студентів-філологів передбачає такі етапи: 1) організація сприймання естетичної інформації; 2) наведення прикладів оцінювання естетичних зразків народного декоративно-прикладного мистецтва; 3) формування досвіду особистого естетичного смаку в декоративно-прикладній діяльності; 4) забезпечення індивідуальної апробації естетичних смаків у життєдіяльності; 5) виховання здатності до систематичного удосконалення естетичних смаків.

Відповідно до розробленої моделі програма формульовального етапу експерименту була зорієнтована на позааудиторну декоративно-прикладну творчість майбутніх філологів, яка спрямовувалася на: підвищення інтересу студентів до народного мистецтва, виховання в них почуття любові до національних символів, культури та побуту рідного краю, гордості за високомистецькі надбання народу України; створення позитивного емоційного середовища, яке сприяє глибокому та свідомому засвоєнню матеріалу; розширення та поглиблення знань, одержаних у процесі вивчення українознавчих дисциплін, що охоплює питання і декоративно-прикладного мистецтва (доповнення цих знань відбувалося частково шляхом залучення програмового матеріалу); вироблення та удосконалення навичок аналізу,

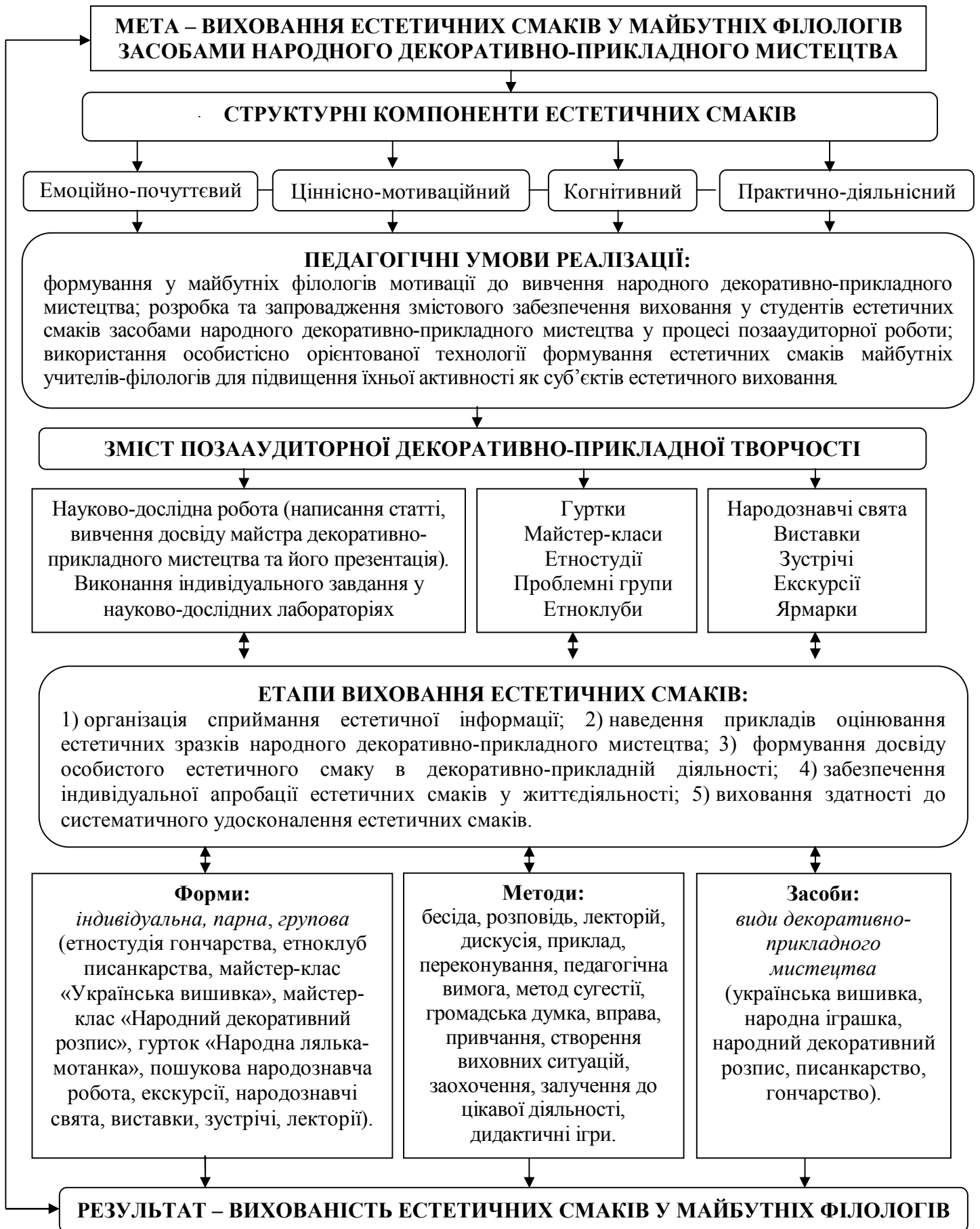

Рис. 1. Модель виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи

класифікації, відбору інформації про декоративно-прикладне мистецтво українців; виховання ініціативи, самостійності, розвиток творчих здібностей студентів, пізнавального інтересу до народної декоративно-прикладної творчості. У процесі організації позааудиторної творчості нами розглядалися як загальні відомості про декоративно-прикладне мистецтво, що є складовою народознавства, засобом виховання студентської молоді, так і локально-територіальні особливості традиційно-побутового народного мистецтва.

Під час організації позааудиторної роботи ми керувалися відповідними принципами виховання (добровільність, ініціатива студентів, самодіяльність, інтерес до діяльності), які зумовили доцільний вибір видів даної діяльності.

При визначенні змісту позааудиторної декоративно-прикладної діяльності спиралися на цілісну педагогічну систему, що мало вплив на емоційно-почуттєву, ціннісно-мотиваційну, когнітивну, практично-діяльнісну сферу естетичних смаків студентів-філологів. Розподіл форм, методів і засобів позааудиторної роботи, що забезпечував вплив на структурні компоненти вихованості у студентів-філологів естетичних смаків, був умовним, оскільки під час експериментальної роботи вони застосовувалися комплексно, у чітко визначеній системі та цілісно діяли у процесі формування всіх означених компонентів досліджуваного феномена.

На емоційно-почуттєву сферу естетичних смаків студентів-філологів у змісті позааудиторної творчості цілеспрямовано впливали екскурсії, зустрічі, ярмарки, виставки.

Вплив на ціннісно-мотиваційну сферу естетичних смаків здійснювався шляхом залучення студентів-філологів до участі в майстер-класі «Народний декоративний розпис» та етностудії гончарства.

Розвитку когнітивної сфери естетичних смаків під час формувального етапу експерименту сприяла діяльність гуртка «Народна лялька-мотанка» та участь студентів у науково-дослідній роботі.

Формування практично-діяльнісного компонента естетичних смаків забезпечувалося участю майбутніх філологів у роботі майстер-класу «Українська вишивка», етноклубу писанкарства, під час пошукової народознавчої роботи, участю студентів-філологів у роботі науково-дослідних лабораторій ВНЗ, інсценізації народних свят, організації виставок та екскурсій, відвідування ярмарок народного мистецтва, співпраці з Малою академією народного мистецтва при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Добираючи методи виховання естетичних смаків майбутніх філологів ми дотримувалися класифікації С. Гончаренка, який визначає методи різнобічного впливу на свідомість, почуття й волю особистості з метою формування її поглядів і переконань (бесіда, лекторій, диспут, приклад), методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (переконування, громадська думка, вправа, привчання, створення виховних ситуацій), методи стимулювання позитивної поведінки й діяльності вихованців (заохочення, залучення до цікавої діяльності, дидактичні ігри).

Дослідно-експериментальна робота передбачала перевірку визначених та обґрунтованих педагогічних умов виховання естетичних смаків у майбутніх учителів-філологів, таких як: формування мотивації до вивчення українського декоративно-прикладного мистецтва; розробка та запровадження змістового

забезпечення виховання естетичних смаків засобами декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи; використання особистісно орієнтованої технології формування естетичних смаків для підвищення активності студентів як суб'єктів естетичного виховання.

Експериментальна робота була спрямована на досягнення поставленої мети, що передбачала формування у майбутніх філологів позитивних емоцій, почуттів, духовно-ціннісних переваг, розширення знань та практичних умінь, пов'язаних з народною декоративно-прикладною творчістю, що в свою чергу сприятимуть вихованню естетичних смаків у майбутніх філологів.

Експериментальна і контрольна групи в кількісному та якісному відношенні не мали великих відмінностей. Експериментальна група охоплювала 192 студенти факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. До контрольної групи увійшли 198 студентів-філологів Херсонського державного університету. В експериментальній групі впроваджувалися педагогічні умови та технологія виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи, тоді як у контрольній групі навчально-виховний процес залишався традиційним.

Моніторинг ефективності дослідно-експериментальної роботи проводився шляхом виявлення факту зростання рівня вихованості естетичних смаків та їхніх компонентів, зміни характеру взаємозв'язку між ними.

Відповідно до методів діагностики, що використовувалися під час констатації, на кінець формувального етапу експерименту ми здійснили формалізований контент-аналіз усних і письмових міркувань студентів-філологів з таких тем: «Українська вишивка: традиції минулого та сучасність», «Народна лялька-мотанка як символ продовження роду», «Народний декоративний розпис у житті українців», «Писанка – культурний символ України», «Ритуально-сакральні ознаки гончарних виробів». Крім того було проведено анкетування, інтерв'ю, спостереження за молоддю як у навчальній, так і позааудиторній роботі. Це дало змогу виявити динаміку рівнів вихованості естетичних смаків у майбутніх філологів.

Порівняльний розподіл респондентів експериментальної та контрольної груп за рівнями вихованості естетичних смаків у майбутніх філологів до формувального етапу дослідження та після його завершення подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний розподіл студентів-філологів експериментальної та контрольної груп за рівнями вихованості естетичних смаків до і після формувального етапу дослідження

Рівні	Кількість студентів							
	До експерименту				Після експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	16	8,3	15	7,6	33	17,2	16	9,1
Середній	114	58,4	119	60,1	118	61,5	122	60,6
Низький	62	32,3	64	32,3	41	21,4	60	30,3
Всього	192	100	198	100	192	100	198	100

Дані таблиці засвідчують, що в результаті проведеної експериментальної роботи відбулися якісні зміни, що вказують на позитивну динаміку рівнів вихованості естетичних смаків у майбутніх філологів. Зафіксовано збільшення кількості студентів, для яких є характерним: здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати вироби народного декоративно-прикладного мистецтва, стійка мотивація на їх створення, ґрунтовні знання про естетичні норми, добре розвинені вміння створювати естетично ціннісні предмети, активно долучатися до такої діяльності. Якщо на початку експерименту студентів з високим рівнем вихованості естетичних смаків було 8,3 %, то після завершення експериментальної роботи і проведення контрольного зрізу їх показник у експериментальній групі становив 17,2 %, у контрольній лише 9,1 %. Наприкінці дослідження серед студентів із середнім рівнем вихованості естетичних смаків експериментальної та контрольної груп суттєвих змін не виявилось, оскільки показники на початку формульованого етапу експерименту були достатньо високими (ЕГ – 58,4 %, КГ – 60,1 %), однак різняться дані початкового і кінцевого етапу дослідження: в експериментальній групі показник вихованості естетичних смаків у майбутніх філологів зріс з 58,4 % до 61,5 %. В умовах формульованого етапу експерименту суттєво зменшилася кількість студентів в експериментальній групі, що мали низький рівень вихованості естетичних смаків (21,4 %), у контрольній групі їх кількість майже не змінилася (30,3 %).

Визначення достовірності результатів дослідження в експериментальній та контрольній групах здійснювалося методами математичної статистики. Це дало нам можливість обробити експериментальні дані методом χ^2 (за критерієм Пірсона). Результати, отримані в контрольних та експериментальних групах на кінець формульованого експерименту, вказують на тенденцію до збільшення відмінностей між ними:

$$\chi_{\text{емп}}^2 > \chi_0^2, \text{ тобто } 9,45 > 6,0 (\alpha \leq 0,05).$$

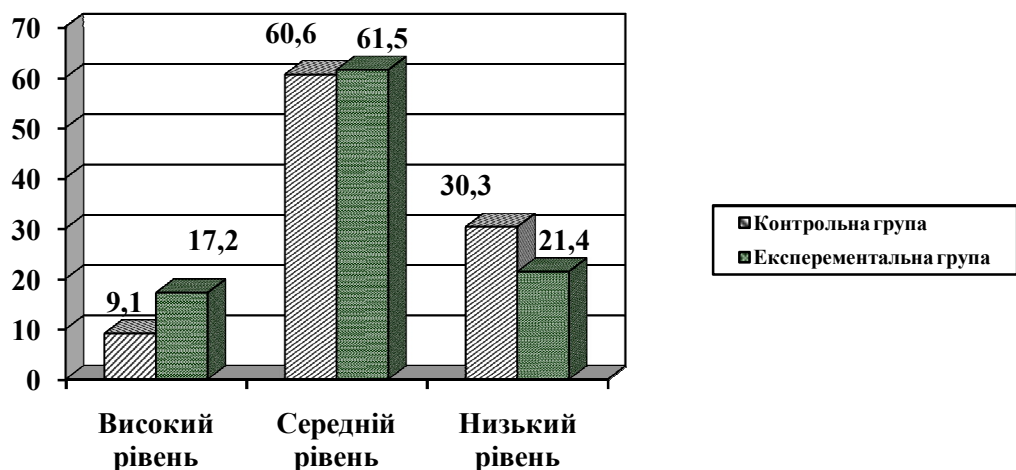

Рис. 2. Рівні вихованості естетичних смаків у студентів-філологів експериментальної та контрольної груп на кінець формульованого експерименту (у %)

Результати дослідно-експериментальної роботи переконливо свідчать про ефективність педагогічних умов виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами українського народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи, досягнення поставленої мети, виконання задач та дають підстави для формулювання висновків.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, що забезпечують ефективність виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи.

1. На основі теоретичного аналізу філософської, соціологічної, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної літератури уточнено сутність поняття «естетичний смак», тобто – це соціально-педагогічний феномен, що інтерпретується як здатність розуміння й ставлення до прекрасного, є формою раціонально-емоційного освоєння дійсності і органічною єдністю свідомого й підсвідомого. Він виявляє міру естетичної цінності явищ предметного світу або міру художньої цінності творів мистецтва і тому є стимулятором творчості, аксіологічної діяльності не тільки у сфері літератури і мистецтва, а й сутнісним чинником творчої діяльності, як психологічний і соціокультурний феномен, у якому поєднується загальність естетичного ідеалу й індивідуальність естетичного почуття, смак виражає гармонію соціальної і природної сутності людини. Естетичний смак є складовою естетичної культури особистості.

Поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога» розглядається нами як складне особистісне утворення динамічного характеру, у змісті якого цілісно поєднуються емоційні, ціннісні, інтелектуальні та практичні естетичні складові, що зумовлюють потребу у здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси, вміння реалізовувати власний естетичний досвід у педагогічній діяльності.

2. Особлива роль народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі виховання естетичних смаків майбутніх філологів полягає у тому, що саме народна творчість дає змогу звернутися до глибинних пластів декоративно-прикладного мистецтва – тисячолітнього доробку нашого народу, що відображає духовність, обдарування, мистецький талант українців, їхнє життя, спосіб мислення, характер, погляди, почуття – становить вивірене часом підґрунтя національної системи виховання. Завдяки пізнанню та оволодінню духовно-матеріальними цінностями рідного народу молода людина формується як яскрава, інтелігентна, неповторна особистість з глибокими різнобічними знаннями і прагненням стати виразником національного ідеалу, постійно самовдосконалюватися, духовно й естетично зростати.

Естетико-педагогічний потенціал народного декоративно-прикладного мистецтва сприяє розширенню естетичного кругозору особистості, актуалізації її естетичних потреб, активізації естетичної декоративно-прикладної творчості, розвитку інтересу й пошани до народних традицій, формуванню національної самосвідомості.

3. Визначено компоненти, критерії, показники та рівні для діагностування стану вихованості естетичних смаків у студентів-філологів. Виділено чотири взаємопов'язані структурні компоненти означеного особистісного утворення та їхні критерії: емоційно-почуттєвий (естетичне сприйняття), ціннісно-мотиваційний (ціннісні орієнтації та мотиви), когнітивний (знання), практично-діяльнісний (практичні вміння). Ця структура враховувалася під час розробки критеріїв вихованості естетичних смаків студентів-філологів, що за своїм змістом є ідентичними названим структурним компонентам і характеризуються сукупністю відповідних показників: естетичне сприйняття – здатність емоційно сприймати й адекватно оцінювати об'єкти та явища з погляду гарного – потворного, досконалого – недосконалого; ціннісні орієнтації та мотиви – мотивація на сприйняття й осмислення естетичної цінності об'єктів та явищ, орієнтація на їх творення; знання – володіння естетичними нормами розрізнення гарного і потворного, досконалого і недосконалого; практичні вміння – здатність створювати естетично ціннісні предмети, активність у такій діяльності.

У результаті діагностування на етапі констатувального експерименту встановлено, що високий рівень вихованості естетичних смаків властивий 7,95 % студентів-філологів; 59,75 % студентів-філологів мають середній рівень вихованості естетичних смаків; низький рівень вихованості естетичних смаків властивий для 32,30 % студентів-філологів.

4. Розроблено модель виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва, що охоплює мету, компоненти, педагогічні умови, зміст позааудиторної декоративно-прикладної творчості, етапи виховання естетичних смаків, форми, засоби, методи та кінцевий результат.

Встановлено, що ефективність процесу виховання естетичних смаків у майбутніх філологів забезпечується за таких педагогічних умов: формування у майбутніх філологів мотивації до вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва; розробка та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи; використання особистісно орієнтованої технології формування естетичних смаків майбутніх учителів-філологів для підвищення їхньої активності як суб'єктів естетичного виховання.

Позааудиторна творчість студентів охоплювала науково-дослідну роботу, написання статті, вивчення досвіду майстра декоративно-прикладного мистецтва та його презентацію, виконання індивідуального завдання у науково-дослідних лабораторіях, заняття в етностудії гончарства, етноклубі писанкарства, участь у майстер-класах «Українська вишивка» та «Народний декоративний розпис», гуртку «Народна лялька-мотанка», народознавчу пошукову роботу, інсценізацію календарно-обрядових свят, організацію виставок та екскурсій, відвідування ярмарок народного мистецтва, співпрацю з Малою академією народного мистецтва при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Обґрунтовано технологію виховання естетичних смаків у студентів-філологів, що передбачає такі етапи: 1) організація сприймання естетичної інформації; 2) наведення прикладів оцінювання естетичних зразків народного декоративно-

прикладного мистецтва; 3) формування досвіду особистого естетичного смаку в декоративно-прикладній діяльності; 4) забезпечення індивідуальної апробації естетичних смаків у життєдіяльності; 5) виховання здатності до систематичного удосконалення естетичних смаків.

Результати формувального етапу дослідження засвідчили позитивну динаміку зростання вихованості естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва під час позааудиторної роботи. Встановлено значні зміни у низькому рівні вихованості естетичних смаків у студентів-філологів експериментальної групи (з 32,3 % до 21,4 %) та несуттєві у контрольній групі (30,3 %). Збільшився показник вихованості естетичних смаків у студентів-філологів на середньому рівні: в експериментальній групі кількість студентів-філологів, віднесених до середнього рівня, зріс (з 58,4 % до 61,5 %) й дещо піднявся у контрольній групі (60,6 %). Особливо помітні зміни у показниках високого рівня вихованості естетичних смаків у студентів-філологів експериментальної групи (з 8,3 % до 17,2 %) та не на багато зросли у контрольній групі (9,1 %).

Проведене дослідження не претендує на повне і всебічне розв'язання порушених у ньому питань. Багатогранна спадщина народного мистецтва, важливість і значущість якого актуалізується із зростанням самосвідомості громадян України у наш час, заслуговує на його подальше вивчення та впровадження у навчально-виховний процес вищого педагогічного закладу. Зокрема, подальшого вивчення потребують такі аспекти означеної проблеми, як формування естетичних смаків майбутніх філологів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичні видання

1. Мамчур Н. С. Рукомесництво Уманщини: виховний потенціал народної вишивки / Українознавство в освітньому просторі сучасної школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н. П. Сивачук, В. А. Гончарук, Л. І. Йовенко та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О. О. – 2010. – 449 с. (лист МОН України від 14.09.2010 р. № 1/11-Г-8594) – С. 229–248.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Мамчур Н. С. Роль естетичного виховання у підготовці майбутніх учителів / Н. С. Мамчур // Українознавство. – 2009. – № 4. – С. 182–186.
3. Мамчур Н. С. Виховання естетичних смаків у студентів-філологів під час вивчення та виготовлення українського пояса / Н. С. Мамчур // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: (науковий журнал). – Суми, 2010. – № 8 (10). – С. 243–250.
4. Мамчур Н. С. Вишита ікона як засіб виховання естетичних смаків студентів-філологів / Н. С. Мамчур // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – Черкаси, 2010. – Вип. 181, ч. 3. – С. 133–137.
5. Мамчур Н. С. Естетико-виховний потенціал традиційного декоративно-прикладного мистецтва / Н. С. Мамчур // Вища освіта України: (тематич. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»). – 2010. – Дод. 1, т. II. – С. 240–246.

6. Мамчур Н. С. Естетичний смак як складова естетичної культури майбутнього педагога / Н. С. Мамчур // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол. Н. С. Побірченко (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – Вип. 32. – С. 22–28.
7. Мамчур Н. С. Зміст позааудиторної творчості студентів-філологів / Н. С. Мамчур // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 16 «Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики» : [зб. наук. праць] / ред. кол. Н. В. Гузій (відповід. редактор) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені Драгоманова, 2010. – Вип. № 12 (22). – С. 151–154.
8. Мамчур Н. С. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків студентської молоді / Н. С. Мамчур // Педагогічний альманах : [зб. наук. праць] / ред. кол. В. В. Кузьменко (голова). – Херсон : РПО, 2010. – Вип. 5. – С. 31–36.
9. Мамчур Н. С. Виховання естетичних смаків у майбутніх філологів під час вивчення та виготовлення традиційного обрядового рушника в процесі позааудиторної роботи / Н. С. Мамчур // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 2. – С. 159–165.
10. Мамчур Н. С. Виховання естетичних смаків майбутніх філологів у процесі народознавчої експедиційної роботи / Н. С. Мамчур // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 30, ч. 2. – С. 249–254.
11. Мамчур Н. С. Традиції хрещення на Уманщині / Н. С. Мамчур // Березиня : всеукраїнський народознавчий кварталник. – 2011. – № 3 (70). – С. 32–37.

Статті в інших виданнях

12. Осіпенко Н. С. Вишитий рушник у духовному житті української родини / Н. С. Осіпенко // Гумань : [зб. наук. праць]. – Умань : АЛІМІ – 2007. – Вип. I. – С. 86–91.
13. Осіпенко Н. С. Вишивальні традиції села Кузьмина Гребля (за матеріалами фольклорно-етнографічної експедиції) / Н. С. Осіпенко // Гумань : [зб. наук. праць]. – Умань : АЛІМІ – 2009. – Вип. II. – С. 50–55.
14. Мамчур Н. С. Виховання естетичних смаків майбутніх філологів у процесі вивчення української літератури / Н. С. Мамчур // Історія й теорія літератури та компаративістика : [зб. наук. праць]. – Умань : РВЦ «Софія», 2009. – С. 152–158.
15. Мамчур Н. С. Мисткині-вишивальниці Уманщини / Н. С. Мамчур // Регіональні проблеми української історії : [Зб. наук. праць]. – Умань: ПП Жовтий, 2010. – Вип. № 3. – С. 190–197.

Тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій

16. Осіпенко Н. С. Українська вишивка як важливий засіб естетичного виховання студентів-філологів / Н. С. Осіпенко // Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів : [матеріали Шостих Всеукраїнських Захаренківських педагогічних читань / за заг. ред.

Л. І. Прокопенко]. – Черкаси : вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – С. 51–52.

17. Осіпенко Н. С. Майстер-клас «Український рушник» в позааудиторній творчості студентів-філологів / Н. С. Осіпенко / Культурна спадщина України : [зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.]. – Умань, 2009. – Ч. II. – С. 32–34.

АНОТАЦІЇ

Мамчур Н. С. Виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2012.

У дисертації досліджено проблему виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи. Уточнено сутність поняття «естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога» як складного особистісного утворення динамічного характеру, у змісті якого цілісно поєднуються емоційні, ціннісні, інтелектуальні та практичні естетичні складові, що зумовлюють потребу у сприйнятті і перетворенні дійсності за законами краси, вміння реалізувати свій естетичний досвід у педагогічній діяльності.

Розроблено модель, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи (формування у майбутніх філологів мотивації до вивчення українського декоративно-прикладного мистецтва; розробка та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи; використання особистісно орієнтованої технології формування естетичних смаків у майбутніх учителів-філологів для підвищення їхньої активності як суб'єктів естетичного виховання).

Ключові слова: естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога, вихованість естетичних смаків у майбутніх філологів, засоби народного декоративно-прикладного мистецтва, педагогічні умови, позааудиторна робота.

Мамчур Н. С. Воспитание эстетических вкусов у будущих филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства в процессе внеаудиторной работы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2012.

В диссертации исследуется проблема воспитания эстетических вкусов у будущих филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства в процессе внеаудиторной работы.

На основе анализа таких понятий, как «воспитанность», «эстетическая воспитанность», «воспитанность эстетических вкусов» в теории и методике

педагогической науки, уточнена сущность понятия «эстетические вкусы будущего учителя-филолога» как сложного личностного образования динамического характера, в содержании которого целостно сочетаются эмоциональные, ценностные, интеллектуальные и практические эстетические составляющие, которые определяют потребность в способности воспринимать и преобразовывать действительность по законам красоты, умения реализовывать собственный эстетический опыт в педагогической деятельности.

Доказано важность народного творчества, которое заинтересовывает студентов, содействует развитию их эстетических вкусов.

Основываясь на сформулированном определении понятия «эстетические вкусы будущих филологов», определены четыре взаимосвязанных структурных компонента указанного личностного образования и их критерии: эмоционально-чувственный (эстетическое восприятие), ценностно-мотивационный (ценностные ориентации и мотивы), когнитивный (знание), практически-деятельный (практические умения). Эта структура учитывалась при разработке критериев воспитанности эстетических вкусов, которые по своему содержанию являются идентичными названным структурным компонентам и характеризуются совокупностью соответствующих показателей: *эстетическое восприятие* – способность эмоционально воспринимать и адекватно оценивать объекты и явления с точки зрения прекрасного – уродливого, совершенного – несовершенного; *ценностные ориентации и мотивы* – мотивация на восприятие и осмысление эстетической ценности объектов и явлений, ориентация на их создание; *знание* – владение эстетическими нормами различия прекрасного и уродливого, совершенного и несовершенного; практические умения – способность создавать эстетически ценные предметы, активность в такой деятельности. В соответствии с этими критериями и показателями определены уровни развития творческих способностей будущих учителей-филологов – высокий, средний, низкий.

Констатирующий этап эксперимента показал, что в учебно-воспитательном процессе высших педагогических учебных заведений недостаточное внимание уделяется воспитанию у будущих филологов эстетических вкусов, большинству студентов свойственна низкая мотивация к изучению народного декоративно-прикладного искусства.

Установлено, что эффективность воспитания эстетических вкусов у будущих учителей-филологов обеспечивается при таких педагогических условиях: формирования мотивации к изучению народного декоративно-прикладного искусства; разработка и внедрение содержательного обеспечения воспитания эстетических вкусов средствами народного декоративно-прикладного искусства в процессе внеаудиторной работы; использование лично-ориентированной технологии формирования эстетических вкусов для повышения их активности как субъектов эстетического воспитания.

Модель воспитания эстетических вкусов у будущих филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства включает цель, компоненты, педагогические условия, содержание внеаудиторного декоративно-прикладного творчества, этапы воспитания эстетических вкусов, формы, средства, методы и конечный результат.

Определены такие этапы технологии воспитания эстетического вкуса у будущих филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства в процессе внеаудиторной работы: 1) организация восприятия эстетической информации; 2) приведение образцов анализа эстетических явлений с раскрытием последовательности оценивания; 3) формирования опыта личного эстетического вкуса в декоративно-прикладной деятельности; 4) обеспечение индивидуальной апробации эстетических вкусов у жизненной деятельности; 5) воспитание способности к систематическому улучшению эстетических вкусов.

Результаты эксперимента подтвердили положительную динамику роста воспитанности эстетических вкусов у студентов-филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства во время внеаудиторной работы и показали результативность проведенного педагогического исследования.

Ключевые слова: эстетические вкусы будущего учителя-филолога, воспитанность эстетических вкусов у будущих филологов, средства народного декоративно-прикладного искусства, педагогические условия, внеаудиторная работа.

Mamchur N. S. The formation of future philology teachers' esthetical tastes by means of folk arts and crafts in the process of extracurricular activity. – On the right of manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2012.

The thesis investigates the formation of future philology teachers' esthetical tastes by means of folk arts and crafts in the process of extracurricular activity. The notion «esthetical tastes of future philology teachers» is defined more accurately, as a complex individual dynamic structure combining emotional, value, intellectual and practical esthetical components, which determine the necessity to perceive and transform the reality according to beauty principles, the ability to apply the esthetical experience in pedagogical activity.

The model is developed; pedagogical conditions for the formation of future philology teachers' esthetical tastes by means of folk arts and crafts in the process of extracurricular activity are theoretically proved and experimentally tested. Among the pedagogical conditions there are such as formation of future philology teachers' motivation for Ukrainian folk arts and crafts studying; development and introduction of curricula for formation of esthetical tastes by means of folk arts and crafts in the process of extracurricular activity; usage of individuality-oriented principles for formation of future philology teachers' esthetical tastes for their rising activity as subjects of esthetical education.

Key words: esthetical tastes of future philology teachers formation of future philology teachers' esthetical tastes, means of folk arts and crafts, pedagogical conditions, extracurricular activity.